

**แบบสำรวจและจัดฐานข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
ของสภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม**

๑. ชื่อรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ชื่อรายการ วัดอัมพวันเจติยาราม

ชื่อเรียกในท้องถิ่น วัดอัมพวันเจติยาราม

ชื่อภาษาอื่น (ถ้ามี) -

๒. ประเภทมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

รายการตัวแทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (มีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย)

รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วน
(เสี่ยงต่อการสูญหาย)

๓. ลักษณะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ตอบได้มากกว่า ๑ หัวข้อ)

วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา

ศิลปะการแสดง

แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล

ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

งานช่างฝีมือดั้งเดิม

การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

๔. ประวัติความเป็นมาและรายละเอียดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

วัดอัมพวันเจติยาราม เดิมชื่อว่า วัดอัมพวา เป็นศาสนสถานสำคัญในประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ และมีความเกี่ยวข้องกับพระบรมราชจักรีวงศ์ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๒๕ เมื่อแรกสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ โดยต้นวงศ์ราชินิกุลทางฝ่ายสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสร้างถวายแด่สมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี พระราชชนนี ณ บริเวณนิवासสถานเดิมของพระองค์ ซึ่งเป็นทั้งที่ประทับและที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จพระบรมราชสมภพ นอกจากนี้ยังทรงรวบรวมที่ดินและพระตำหนักของพระญาติวงศ์หลายพระองค์สร้างขึ้นเป็นวัดแห่งนี้ ขณะที่มิกษิประวัติศาสตร์บางท่านสันนิษฐานว่าสมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี ซึ่งทรงผนวชในรูปชื่อนี้ ได้พระราชทานนิवासสถานเดิมสร้างเป็นวัดตั้งนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่าวัดอัมพวันเจติยารามมีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับพระบรมราชจักรีวงศ์ทางราชินิกุล ณ บางช้าง เฉกเช่นวัดสุวรรณดาราราม ราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่สถาปนาโดยสมเด็จพระบรมราชบุพการีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในส่วนที่เป็นพระตำหนักเดิมของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีนั้น มีผู้สันนิษฐานว่าตั้งอยู่เยื้องมาทางทิศใต้ของพระอุโบสถ คือ บริเวณที่เป็นวิหารคดและที่ตั้งขององค์พระปรางค์ในปัจจุบัน ด้วยตามธรรมเนียมประเพณีไทยแต่โบราณ บุตรจะไม่สามารถปลูกเรือนอยู่ด้านทิศเหนือของเรือนบิดามารดาได้ ยกเว้นเพียงบุตรคนโตเท่านั้น ส่วนพระตำหนักหรือนิवासสถานเดิมของสมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี คือบริเวณพระวิหารหรือพระที่นั่งทรงธรรม ซึ่งเมื่อพระตำหนักไม้ผุพังตามกาลเวลาจึงสร้างวิหารขึ้นแทน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะพระอารามแห่งนี้ขึ้น และโปรดให้สร้างพระวิหารและกุฏิเรือนไทย พระประจำวิหาร และองค์พระปรางค์ตรงกลางพระวิหาร ในบริเวณที่เชื่อว่าเป็นตำหนักที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จพระบรมราชสมภพพร้อมทั้งอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบรมชนกนาถมาประดิษฐานในพระปรางค์ดังกล่าวและโปรดแต่งตั้งให้พระธรรมปาลาจารย์เป็นเจ้าอาวาส จนกระทั่งพระธรรมปาลาจารย์ มรณภาพ จึงโปรดแต่งตั้งให้พระสังวรวิณัย (บัว) เป็นเจ้าอาวาสแทน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถทั้งหลัง พร้อมทั้งให้สร้างศาลาทรงธรรมด้านหน้าพระอุโบสถ และพระราชทานนามพระอารามใหม่ว่า วัดอัมพวันเจติยาราม ซึ่งมีความหมายว่า วัดที่มีเจดีย์ และสวนมะม่วงอันร่มรื่นเกษมสำราญ เป็นสถานที่น่าเคารพบูชา ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาส วัดอัมพวันเจติยาราม ใน พ.ศ. ๒๔๔๗ คราวเสด็จประพาสต้น และใน พ.ศ. ๒๔๕๒ คราวเสด็จพระราชดำเนินมณฑลราชบุรีได้พระราชทานเงินพระคลังข้างที่เพื่อบูรณะพระอาราม จำนวน ๔,๐๐๐ บาท และโปรดแต่งตั้งให้พระครูวัดบ้านแหลม เป็นพระราชาคณะที่พระมหาสิทธิการ เป็นเจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยารามในงานนิพนธ์ของเจ้าพระยาวิชิตรวงษ์วุฒิไกร (หม่อมราชวงศ์คลี่ สุทัศน์) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ซึ่งได้รวบรวมประวัติพระอารามหลวงในสมัยนั้น ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับวัดอัมพวันเจติยารามความว่า "...วัดอัมพวันเจติยาราม อยู่เหนือปากคลองอัมพวา เมืองสมุทรสงคราม ในรัชกาลที่ ๑ สมเด็จพระศรีวิสุทธิโยธินมหาราชทรงสร้างใหม่ ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์"

พระอุโบสถ

เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนขนาดใหญ่ หลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้องลดชั้น ๒ ชั้นซ้อนกันชั้นละ ๓ ตับ และด้านหน้าและหลังมีฟาโหลรองรับด้วยเสาปูนสี่เหลี่ยมจำนวน ๔ เสา ซอฟ้าใบระกาหางหงส์ปูนปั้น หน้าบันปูนปั้นประดับกระจกสีลายดอกลอยบนพื้นสีผนังสกัดด้านหน้าและหลังมีประตูทางเข้าด้านละ ๒ ประตู ผนังด้านข้างมีหน้าต่างด้านละ ๕ บาน ชุ่มประตูและหน้าต่างเป็นชุ่มทรงบันแถลง มีการตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นอย่างสวยงาม กรอบหน้าต่างด้านในมีการแกะสลักไม้ประดับ ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระพุทธรูปองค์นี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่ภายหลังพระเศียรชำรุด จึงได้มีการซ่อมแซมใหม่ทำให้ลักษณะของพระพักตร์ไม่งดงามเช่นเดิมนอกจากนี้ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดให้เขียนขึ้นตามแบบศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเรื่องราวเกี่ยวกับบาทพระราชนิพนธ์ เรื่อง สังข์ทอง ไกรทอง อิเหนาและคาวี ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณระหว่างช่องประตูด้านหน้า ซึ่งเป็นภาพการเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนครโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค เป็นส่วนที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงลงฝีพระหัตถ์พระพักตร์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทหารกลอง และต้นไม้ข้างป้อมริมกำแพง

๕. พื้นที่ปฏิบัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (พื้นที่ที่ปรากฏหรือชุมชนที่มีการปฏิบัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม)

ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา สมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐

๖. คุณค่าและความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในแต่ละระดับ (เช่น ระดับปัจเจกบุคคล/ระดับครอบครัว/ระดับชุมชนท้องถิ่น/ระดับจังหวัด/ระดับประเทศ เป็นต้น)

เกิดคุณค่าและความสำคัญทั้งในระดับปัจเจกบุคคล,ระดับครอบครัว,ระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับจังหวัด

๗. บทบาทของแต่ละภาคส่วนในการดำเนินมาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

- บทบาทของสถาบันครอบครัว (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
การปลูกฝังสมาชิกในครอบครัวให้เข้าวัดทำบุญ ให้ทราบถึงความสำคัญของวัดในจังหวัดของตน
- บทบาทของชุมชน (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
คนในชุมชนเกิดรายได้จากการที่มีนักท่องเที่ยวหมุนเวียนเข้าไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด
- บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
หน่วยงานของวัฒนธรรมได้มีส่วนเข้าไปส่งเสริม สนับสนุน
- บทบาทขององค์กรภาคเอกชน (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
นำนักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ

บทบาทของสถาบันการศึกษา (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)

มีชั่วโมงการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติของวัดอัมพวันเจติยาราม ส่งเสริมให้ได้ๆเกิดความคิดที่ต่อยอด

๘. มาตรการที่จะนำไปสู่การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วยโครงการและกิจกรรมอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า ๑ หัวข้อ)

การศึกษา วิจัย (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)

การอนุรักษ์ ฟื้นฟู (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)

ควรมีการอนุรักษ์การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของคนในพื้นที่ชุมชนบริเวณของวัด เพื่อเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น

การสืบสานและถ่ายทอด (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)

การพัฒนาต่อยอดมรดกภูมิปัญญา (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)

การดำเนินงานด้านอื่น ๆ (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)

๙. รายชื่อผู้สืบทอด / ผู้ครอง / ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในปัจจุบัน

รายชื่อบุคคล/หัวหน้าคณะ/ กลุ่ม/สมาคม/ชุมชน	อายุ/อาชีพ	ที่อยู่ (สถานที่ติดต่อ) / หมายเลขโทรศัพท์
ชุมชนวัดจุฬามณี	-	จังหวัดสมุทรสงคราม

๑๐. ปัจจุบันรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้รับการประกาศขึ้นบัญชีในระดับใด

- ยังไม่เคยได้รับการประกาศขึ้นบัญชี (รายการสำรวจและจัดเก็บใหม่)
- ระดับจังหวัด (รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม)
- ระดับชาติ
- ระดับนานาชาติ (ยูเนสโก)

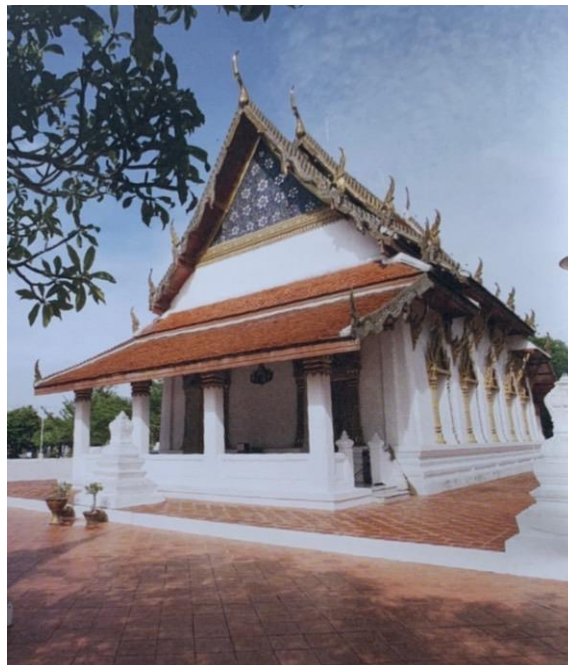
๑๑. จากข้อ ๑๐ ควรจะเสนอรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ได้รับการประกาศขึ้นบัญชีในระดับใด

- สำรวจและจัดเก็บเท่านั้น (ยังไม่ควรได้รับการประกาศขึ้นบัญชี)
- ระดับจังหวัด (รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม)
- ระดับชาติ
- ระดับนานาชาติ (ยูเนสโก)

๑๒. เอกสารอ้างอิงและ/หรือผลงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

เจ้าหน้าที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมเข้าไปศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดอัมพวันเจติยาราม

๑๓. รูปภาพ พร้อมคำอธิบายใต้ภาพ

พระอุโบสถ วัดอัมพวันเจติยาราม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ วัดอัมพวันเจติยาราม
แสดงเรื่องราวพระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เมื่อเสร็จการพระราชพิธีอุปราชาภิเษกแล้ว กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จลงเรือพระที่นั่ง
ที่มา : กระทรวงวัฒนธรรม, จิตรกรรมผีพระหัตถ์และจิตรกรรมตามแนวพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี วัดอัมพวันเจติยาราม
(กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๕๙), ๙๓.

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ วัดอัมพวันเจติยาราม
แสดงเรื่องราวพระราชประวัติในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางพระยาเศวตภูษกร ช่างเผือกเชือกแรกในรัชกาล
ที่มา : กระทรวงวัฒนธรรม, จิตรกรรมผีพระหัตถ์และจิตรกรรมตามแนวพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี วัดอัมพวันเจติยาราม
(กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๕๙), ๑๐๖.

๑๔. ข้อมูลภาพถ่าย ข้อมูลภาพเคลื่อนไหว หรือข้อมูลเสียง (ระบุประเภทของสื่อที่แนบไฟล์มาพร้อมคำอธิบาย)

ข้อมูลภาพถ่าย ได้แก่ รูปภาพในข้อที่ ๑๓

ข้อมูลภาพเคลื่อนไหว ได้แก่

ข้อมูลเสียง ได้แก่

๑๕. ข้อมูลผู้สำรวจและจัดเก็บ

ชื่อ - สกุล นางสาวกฤติกา เปรมสุข

หน่วยงาน สภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

อาคาร ศาลากลางชั้น ๕ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม

แขวง/ตำบล แม่กลอง เขต/อำเภอ เมือง จังหวัด สมุทรสงคราม ๗๕๐๐๐

๐๙๕๐๕๒๓๒๙๖